

יד. הוכחה מתקופות קודמות שהשמד עתיד להיבטל ודת ישראל עומדת לעולם

ואתם, אחינו, האינכם יודעים שבימי נבוכדנצר הרשע הכריחו את ישראל לעבוד עבודה זרה, ולא נצלו מן הנמצאים אלא דניאל חנניה מישאל ועזריה, וסוף דבר השמידו הבורא יתעלה והאביד נימוסו וחזרה האמת למה שהיתה?

וכן אירע בבית שני כשגברה מלכות יון הרשעה, וגזרו שמדות גדולות ומשונות על ישראל לאבד הדת, וגזרו עליהם חלול השבת ולהפר ברית מילה ושיכתוב כל אחד מישראל בלבושו שאין להם חלק בה' אלוהי ישראל, ושיחוק בקרן שורו כעניין הזה ואחר כך שיחרוש בו, ועמדו בגזרה זו כמו חמשים ושתים שנה, ואחר כך איבד הקדוש ברוך הוא ממשלתם ודתותיהם יחד. וכן תמצא לרבותינו אומרים ברוב המקומות: פעם אחת גזרה מלכות יון הרשעה שמד על ישראל, ושלום על ישראל, כך וכך גזרו עליהם, ואחר כך היה מבטל הבורא יתברך הגזרה ההיא והיה משבית אותה והיה מבטל ומשבית הגזר אותה. וכן אמרו זכרונם לברכה: "שמדא עביד דבטיל".

טו. הבטחות שאיבי ישראל יכלו וישראל יעמדו וישארו העם הנבחר

וכבר הבטיח הקדוש ברוך הוא ליעקב אבינו עליו השלום, שאף על פי שישתעבדו האומות בזרעו ויענו אותם ויגברו עליהם, הם ישארו ויעמדו, והמשתעבדים בהם יחלפו ויאבדו¹³, כמו שנאמר (בראשית כח, יד): "וְהָיָה זֶרְעֶךָ כְּעֶפְרַת הָאָרֶץ", כלומר אף על פי שהם נתונים למרמס ולמרפס כעפר הזה שהכל דורסים אותו - סוף שיגברו וינצחו¹⁴. וכן על דרך המשל, כמו שהעפר באחריתו יעלה על הדורסים אותו (כשיקבר

הערות - ילמד ענוים דרכו

13 ז"ל ריה"ל בכוזרי ב, לב-לד: "כי יוצרנו אלוהים חיים, הוא מלכנו והוא המחזיק בידנו גם במצבנו כיום, מצב הפיזור והגלות. אמר הכוזרי: אכן לא יעלה על הדעת, כי אילו קרה כפיזור הזה לאחת האומות - לא היתה מתבוללת באומה אחרת, ביחוד במשך זמן ארוך כזה. ואכן כמה אומות מאשר קמו אחריכם אבדו, וזכר לא נותר להן: אדום, ומואב, ועמון, וארם, ופלשת, וכשדים, ומדי, ופרס, ויון, והברכהמנים, והצביים ועוד רבים. אמר החבר: אם אמר לך כי צדקת בדבריך, אל תראה בזה הסכמה לדימוי שדימית אותנו אל האומות המתות, עובדות האלילים. אנו יש לנו התחברות בעניין האלוהי ההוא על ידי אותן המצוות אשר שמן האלוה ברית בינינו ובינו, כמצוות המילה שנאמר בה: 'והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם', וכשבת שנאמר: 'כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם'. הוסף על אלה ברית אבות, וברית התורה אשר כרת האלוה איתנו, ראשונה בחורב ואחרי כן בערבות מואב, ויעודי הגמול והעונש התלויים בה, אשר הובאו בפרשת 'כי תוליד בנים ובני בנים' ובפרשת 'והיה כי יבאו עליך' היא הפרשה שנכללו בה דברי האלוה ית': 'אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' ושבת עד ה' אלוהיך'. וכן בשירת האזינו, ובמקומות אחרים".

14 כן יש להבין את תפילת מר בריה דרבינא בכרכות יז, א: "ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל

מסלול 1: יום א, כז סיון	מסלול 3: יום ג, כו סיון
מסלול 2: יום ב, כז סיון	מסלול 4: יום ד, כה סיון

(בו) וישאר הוא, והדורסים אותו לא יעמדו.

והנה ביאר ישעיהו עליו השלום והודיענו משמו של הקדוש ברוך הוא, שהאומה הזאת, כל ימי היותה בגלות, כל מי שיעלה במחשבתו להתגבר עליה ולאנוס אותה - אפשר לו לעשות, ויצליח, אבל באחריתו¹⁵ - ישלח הקדוש ברוך הוא מושיע ויסיר ממנה חוליה וכאבה, שכן אמר (ישעיהו כא, ב): "תְּזוֹת קֶשֶׁה הַגָּד לִי הַבּוֹגֵד בּוֹגֵד וְהַשׂוֹדֵד שׂוֹדֵד עָלַי עֵלְמָם צוּרֵי מְדֵי כָּל אֲנַחְתָּה הַשְּׁבֵתִי".

וכן הבטיחנו הבורא על ידי נביאיו, שלא נאבד ולא יעשה עמנו כליה ולא נסור לעולם מלהיות אומה חסידה¹⁶. וכמו שאי אפשר שתתבטל מציאותו של הקדוש ברוך הוא¹⁷, כן אי אפשר שנאבד ונתבטל מן העולם, שכן אמר (מלאכי ג, ו): "אֲנִי ה' לֹא שֵׁנִיתִי וְאֶתֶם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כִלִּיתֶם".

וכמו כן בישרנו והאמיץ אותנו יתברך שמו שנמנע אצלו למאוס אותנו בכללנו¹⁸, ואף על פי שנכעסהו ונעבור על מצוותיו, שכן כתוב (ירמיהו לא, לד): "כֹּה אָמַר ה' אִם יִמְדוּ שָׁמַיִם מִלְמַעְלָה וַיִּחַקְרוּ מוֹסְדֵי אָרֶץ לְמַטָּה גַם אֲנִי אֶמְאַס בְּכָל זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם ה'". וכענין זה בעינו הבטיחנו בתורה על ידי משה רבינו עליו השלום, שכן כתוב (ויקרא כו, מד): "וְאִךָּ גַם זֹאת בִּהְיוֹתֶם בְּאֶרֶץ אֲבִיבֵיכֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גַעַלְתִּים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

הערות - ילמד ענוים דרכו

תהיה, פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי, ותצילני מפגע רע מיצר הרע ומאשה רעה ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם, וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם". היינו שיהיה כעפר שגם כשדורכים עליו, הם כלים והוא אינו כלה.

15 עיין גיטין נו, א: "שדר עלוייהו לנירון קיסר. כי קאתי, שדא גירא למזרח אתא נפל בירושלים, למערב - אתא נפל בירושלים, לארבע רוחות השמים - אתא נפל בירושלים. א"ל לינוקא: פסוק לי פסוקיך, אמר ליה: 'ונתתי את נקמתי באדום ביד עמי ישראל וגו'". אמר: קודשא בריך הוא בעי לחרובי ביתיה, ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא! ערק ואזל ואיגייר, ונפק מיניה ר"מ". ועיין בראשית טו, יד ורמב"ן שם.

16 כיוון שהנוצרים אינם טוענים שעם ישראל יכלו אלא שהם הוחלפו בעם אחר, והם נשארו להיענש לדורות עולם. על כן מוסיף כאן את ההבטחה שגם נשאר בנים שלו לעולם. ואף שבתמין התמודדו היהודים עם האסלאם, הרחיב הרמב"ם כאן בסוגיות אלו וביסודות האמונה הקשורים בהן כדי לתת מענה לכל השמדות.

17 ביאור עניין זה בהרחבה במהר"ל נצח ישראל פרק יא.

18 ז"ל המהר"ל בנצח ישראל פרק יא: "אמנם כל מחלוקת של אלו החכמים (רבי מאיר ורבי יהודה בגמרא בקידושין לו, א) אם נקראו החוטאים עצמם 'בנים', אבל בוודאי על ישראל בכלל שם 'בנים'. כי כבר אמרנו לך כי חטא הוא לפרטיים בלבד, הם החוטאים, אבל שיסור בשביל הפרט שם 'בנים' מן כלל ישראל - דבר זה אי אפשר, כאשר תבין כי השם הזה מפני כי ה' יתברך עילה לישראל, כמו שאמרנו למעלה, ומצד העילה אין הסרה לזה כלל, רק מה שהוא מצד העלול עצמו..." ע"ש בהרחבה.

מסלול 1: יום א, כו סיון	מסלול 3: יום ג, כו סיון
מסלול 2: יום ב, כו סיון	מסלול 4: יום ד, כה סיון

טז. שתי מטרות אלוהיות לשמד¹⁹

ואתם, אחינו, חיזקו ואמצו והשענו על הפסוקים האלה האמיתיים, ואל יבהילו אתכם השמדות את תכפו אתכם. ואל יפחיד אתכם תוקף יד האויב עליכם וחלישת אומתנו. שכל העניין הזה אינו רק ניסיון ובחינה להראות אמונתכם וחיבתכם בעולם²⁰.

ושלא יחזיקו בדת האמת בעיתות כאלו אלא החכמים יראי ה' מזרע יעקב, הזרע הטהור והנקי, שנאמר עליהם (יואל ג,ה): "וּבְשָׂרֵי־דִים אֲשֶׁר ה' קָרָא". ביאר שהם יחידים. והם האנשים שעמדו אבותם על הר סיני, ושמעו הדיבור מפי הגבורה, ושלחו ידיהם ואמונתם לברית וקיבלו על עצמם המעשה והקבלה ואמרו (שמות כד,ז): "כָּל אֲשֶׁר דָּבַר ה' נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע!" וחייבו דבר זה עליהם ועל הבאים אחריהם, שכן כתוב (דברים כט,כח): "לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד עוֹלָם".

וכבר הבטיחנו הבורא יתברך, כאדם הנכנס ערב לחברו ודי לנו בערבותו. והודיענו שכל מי שעמד על הר סיני - שהם מאמינים בנבואות משה רבינו בכל מה שבא על ידו, הם ובניהם ובני בניהם עד עולם, שכן אמר הקדוש ברוך הוא יתברך (שמות ט,ט): "הֲיֵה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעֵב הָעֵנָן בְּעָבוּר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹךָ וְגַם בְּךָ יֶאֱמִינוּ לְעוֹלָם". לפיכך יש לדעת, שכל מי שנטה מדרך הדת הנתונה במעמד ההוא - שאינו מזרע האנשים ההם²¹. וכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה על כל המסתפק בנבואה: "לא עמדו אבותיו על הר סיני!"

המקום יצילנו ויצילכם מן הספק, וירחיק ממנו ומכם המחשבות המביאות לידי ספק ולידי מכשול!

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 19 קידוש השם וניקוי האומה ממי שאינו מישראל. מעניין שהרמב"ם לא העלה סיבה בסיסית מאוד לצרות: העונש מפני החטאים. והסיבה פשוטה: אי אפשר לחזק ברכיים רפות על ידי ביקורת אלא דווקא על ידי יצירת אתגר שרק המובחרים יכולים להצליח בו. הרמב"ם כאן אינו הולך בדרך דרשנים שכשיש צרה הם תוקפים את העם, אלא בדרך של חיזוק והעצמה!
- 20 עיין ספר המצוות מ"ע ט, שהיא מצווה לקדש את השם כדי לפרסם אמונת הייחוד. ועיין בהרחבה רבה במרו"ג ג, כד בביאור עניין "הניסיון" בתורה שעניינו פרסום המעלה באומות כדי שיחקו את ישראל.
- 21 ומה נאמר כשחלק מהאחים מסרו נפשם וחלק השתמדו? האם כוונת הרמב"ם לאמירה גנטית? נראה שכוונת הרמב"ם כאן להגדיר מהי מעלת ישראל: הוודאות בתורת משה. מי שיש לו ספקות - נפגם לו משהו בשייכות לכלל. וכן יש כאן אמירה של התייחסות חברתית: מי שמעורר עצמו לספקות באמונה - אנו מתייחסים אליו כמי שאינו מזרע ישראל. הוא יצא מהקולקטיב, והקולקטיב הוגדר בהר סיני.

מסלול 1: יום א, כז סיון	מסלול 3: יום ג, כז סיון
מסלול 2: יום ב, כז סיון	מסלול 4: יום ד, כה סיון

שאלות מנחות:

- ✦ כיצד ההבטחה שעם ישראל יתקיים לעד מסייעת למי שנמצא בעת שמד?
- ✦ מהיכן שואב הרמב"ם את הביטחון שעם ישראל הוא עם הנצח?
- ✦ מה מטרת השמד ומה האתגר של מי שנמצא בעת שמד?
- ✦ מדוע העמידה בהר סיני קשורה ליכולת לעמוד בעת שמד?